

T2- Ağır Tüy'de Çağ Eleştirisi

Mehmet Ali GÜNDOĞDU¹

Ağır Tüy, Eşik Yayınları, İstanbul: 2017, Isbn: 978-605159-266-4

Yazar: M. Yücel Öztürk, 1983 Gümüşhane doğumlu. Öğretmen, yazar. Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünü bitirdi. Aynı üniversitede yüksek lisans yaptı. Hece, Hece Öykü, Aşkar, Dergâh, Türk Dili gibi dergilerde hikâyeleri ve yazıları yayımlandı. Çeşitli yarışmalarda dereceler kazandı. Kayıp Keçiler denemesi 2016 yılında Ahmet Hamdi Tanpınar Deneme Yarışması'nda birinciliğe değer görüldü. Mostar Öykü Yarışması'nda üçüncülüğe değer görülen hikâye dosyası *Ağır Tüy* adıyla yayımlandı. Buz Çetesi adlı eseri, çocuk edebiyatı alanındaki çalışmasıdır.

İçerik: *Ağır Tüy* kitabı 17 hikâyeden oluşmaktadır: Yük, Kıyıda, Pencere Mektupları, Kesik Hava, Leyli Meccânî / Yatılılar İçin Hüznüleme, Turnadan Kalan, Dil-zede, Ağır Tüy, Yağmurlu Bir Cemile, Kadın ve Baba ve Kedi, Aşıntı, Yarım, Şehnaz-Nâme, Karganın Seyir Defteri, Sesin İzi, Düz Bir

Hikâye, İşbu Sebtepen Ben Bu Hikâyeyi.

Ağır Tüy derinlemesine bir çağ eleştirisi.. Çağın dayattığı siyasî, sosyal ve ekonomik sorunlar özellikle çocuk ve genç bireylerde psikolojik travmalara yol açıyor. İnsanı yücelten değerler ayaklar altında.. İnsan insan olmaktan utanıyor.

Hikayeler yoğun, karanlık ve ümitsiz.. Çünkü Yücel, sârî bir illet gibi herkesi sarmış insan krizinden bahsediyor. Bireyin tüy gibi hafif iç dünyasında insan olmanın sorumluluğu çok ağır basıyor bu çağda. Yücel, insan olanın bu sorumluluktan kaçamayacağı görüşünde.. Ancak bireyin her şeyden önce insan olduğunu hatırlaması lazım. Fakat hayat tezatlarla dolu. Bir bilge karganın gözünde, “insanoğlu istemediğini görmüyor”. Göstermek için belki yazmak bir çözüm..

Çağın insan krizi, “Kıyıda”, “Dil-zede”, “Karganın Seyir Defteri” ve “İşbu Sebtepen Ben Bu Hikâyeyi” adlı hikâyelerde bir üst noktaya taşınmış ve insan olmanın sorumluluğu neyi gerektiriyor sorusuna cevap aranmış. Ancak Yücel’in bu soruya kesin bir cevabı yok. Çünkü çağın değirmen gibi insan öğüten çarklarına karşı koymak mümkün değil. Buna karşı duyarlı bir insan da çaresiz..

Yücel, insanın insanı avladığı, düşeni öz kardeşlerinin yediği bir çağda insanlık ümidini görmez. Yapay dişleriyle mazlumlara gülümseyen, yırtık tebessümleriyle kuyuları sağmaya çalışan çağın efendileri kana doymamaktadır. Bahtı çiğnenmiş çocukların atıkları efendilerinin dış aralarında. Fiske vursan kan damlayan bu çağda, efendilerin çıkarlar savaşında çıkmaza sürüklenenlerle doludur dünya. Ölüm denizlere göç yolları çizmektedir. Yaşamla umut arasında çarpınan göçmenler, ürkmüş çocuklar mülteci

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü (İstanbul, Türkiye), mgundogdu@istinye.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5856-1447 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 03.08.2021-kabul tarihi: 20.09.2021]

bakışları ile çölün damarlarından kan gibi akarlar sınırlara doğru bir sığınak bulabilmek için.. Çöl kumlarının yol çizdiği yanaklarında barut tozları vardır. Damarı delinmiş bulutlar gibi kan yağar denizlere..

Efendilerin canavarlığı son bulmaz.. İlk insandan beri her devirde yüz binlerce masum, insan öğütücü bu vahşi makinelerin çarkları arasında hayata veda etmiştir. Peki, vahşeti televizyon ekranlarından görüp gazete manşetlerine bakan ve “vah vah” diye esfelenen insan, ağzından dökülen birkaç kınama cümlesi ile sorumluluğunu yerine getirmiş midir? Yücel, “İşbu Sebepden Ben Bu Hikâyeyi”de bu bağlamda bir iç muhasebe yapar: “*Sen kim bilir nerede acı içinde kıvrılırken ben yemek yedim, Yaprak Dökümü’nde Attila İlhan şiiri okudu adam, anakronizm dedim, sen kim bilir nerede içindeki son umut kırıntılarını da çalan savaşlarla uğraşırken ben çay içtim, Kurtman Bey Viktorya Hanım’a talip oldu, vay ne acayip dedim, kendi küçük hayatımız böyle akıp giderken sana dair kelimeleri yuttum, içim kanadı ama, senin bunca derdin varken yazacağım her cümlenin cüce kalacağımı anladım, o cümleleri de yuttum, gözlerim yanmadı değil ama, karı-kocalar araba için yarışırken ve şişman kadın yemek tarifleri verirken derinden ah dedim, senin bakışındaki kurşunun değmediği vicdana benim hangi sözüm değebilir ki dedim, işbu sebepten ben sana dair yazmak istediğim bu hikâyeyi yazmamaya karar verdim.*” (93-94) Dünya kana bulanırken ekran karşısına geçip rahatça oturmakla sorumluluktan kurtulduğunu zanneden insan, “Dil-zede”de de ironik bir dille eleştirilir: “*Salona geçiyorum. Evin tragedyalar sahnesine yani. Dünyanın sancısını izleyerek ruhumuzu tutkuların arındırdığımız salona... Ne soyluyuz hepimiz! Gülleri kanla yıkayan ekrandan kör ışıklar vuruyor kelimelerime.*” (44)

Yücel “Dil-zede” hikâyesinde çağ portresi çizmeye devam eder. Bu hikâyenin kahramanı edebiyatçı yetim çocuğa göre bu zamanda insan, “*gürültü çağında yaşayan bir kara hatıralar evi*”dir. Böyle lanetli bir çağda yaşayan insan kendi hikâyesiyle baş başa kalınca içindeki karanlıktan ürker. Bu sebeple başka hikâyelere dikkat kesilir. Ancak sonuçta yine “*çemberin ortasında, keskin kelimeler arasında*” kalır. Çemberden çıkamadığı için de hikâyesi kaldığı yerde sızlar. Belki de çare şudur: “*Şairin “bir deşirmendir” dediği dünya öğütse beni de. Rüzgâr kaldırsa tozumu. Belki kalp hafifler, dil tazelenir.*” (45)

“Ağır tüy” metaforu üzerinden baktığımızda, modern çağın karanlık hikâyeleriyle ağırlaşan kalbinin altında ezilen insan, bata çıka yürüme mücadelesi vermektedir bu zamanda.. Yücel böyle bir çağda yazmayı “*edebiyat virtüözlüğü*” ve “*karanlık kelimelere hapsolmek*” olarak tanımlar. Yücel için yazmak belki uzaktan parlayan bir ümit kırıntısı.. Ancak derde deva değil.. Bu yüzden o, hikâyelerinde sürekli olarak yazmakla yaz/a/mamak ve konuşmakla konuş/a/mamak arasında tereddüttedir. Bazen kafasında cirit atan karanlık düşünceler onu susmaya ve yazmamaya zorlar: “*Ellerimle şakaklarımı sıktıkça birikmiş dillerim öfkeyle kapışan yılanlar gibi birbirine düğümleniyor. Çatallı çatallı zehirlenip susuyorum.*” (14) “*Sokaktan patlama sesi geldi. Hikâyeyi burada kesiyorum öyleyse. Ne yazabilirim? Birbirini dinlemeyen insanların hikâyesinde bir bıçak sivrilirken yazarın sokağında “bir şey” patlıyor! Ne yazılabilir ki? Öfke ve kederle kamburlaşan dilimi ısırsam da düzelmüyor kelimeler. Hikâye diye duvar örüyor, gül yerine bıçak çekiyorum. Buyrunuz ziyafete! Peh! Hayatın dilime yığıldığı lâşeleri sokakta patlayan “bir şey”in yüzüne tüküreyim de pisliği pislik temizlesin diye balkona çıkıyorum.*” (41)

Ağır Tüy, “Yük” adlı hikâye ile başlıyor. Yücel, sanki bu hikâyede yazmaktan maksadını anlatmış. “Aşk ağlatır, dert söyletir.” demiş atalar.. Çağın kör düğüm olmuş sorunları bireyin iç dünyasını mağara gibi bir karanlığa gömmüş.. Karanlığına gürültüler hapsedilen bu mağaranın derinliklerinde birikmiş onlarca ağızdan yükselen yığınla söz konuşmak istiyor. Onu sarsan bu sesler azalacağına giderek

çoğalıyor. Çünkü bu derdin bir devası yok.. “*Dillerinizi çuvalayıp içimden uzaklaşmış ey ahali, bana dinginlik başışlayınız ey profesör...*” (12) diye feryat etse de, her yeni gelen dert, yeni bir ağız daha oyar onun mağarasına.. Sesler giderek anlamsızlaşır ve “*tarih öncesi kavimlerin ölü dilleri*” gibi sarkar onun duvarlarından.. İçindeki diller gırtlığına dolanır, söz yükünü kaldıramaz hâle gelir. Ancak bu yükün insanda olmasına değil, olmamasına şaşmalıdır. Çünkü bu yük modern hayatın, duyarlı bireylerin omzuna koyduğu bir sorumluluktur sanki.. Hikâyede Asım, doktorun duyarsızlığına şaşar: “*Sen gerçekten susmayı başarabiliyorsan, hayret! Senin zonklayan damarlarında gezinen sinsî dillerin yoksa ne iyi. Tanıdığın her şeyi –evet her şeyi- iç savaş yaşayan bir kavim gibi beraberinde taşıyorsan, maşallah!*” (11)

Fabl tarzında yazılan “Karganın Seyir Defteri”nde sosyalist bir kent eleştirisi yer alır. Bilge bir karganın gözünden İstanbul’un semtleri, gece-gündüz arasındaki görüntü farkı, sahil-iç semtler arasındaki ekonomik uçurum gözler önüne serilir. Gece çökünce ucubeler dolar semtlere, gündüzleri ise insanlar, boyalı yüzleri ile arz-ı endam ederler. Atan ve terk eden, satan ve çalan, dilenen ve ağlayan insanlar sabah olunca alan ve veren, gülen ve yürüyen, renklenip çiçeklenen bir kalabalığa dönüşürler. Sahillerin zengin şımarık kalabalığı, varoşların yoksulluğundan habersiz bir şekilde yaşar. Yücel, karganın gözünden kuşbakışı yaptığı bu tasvirle çağın, insanı insan olmaktan çıkardığı gibi, hayvandan da aşağı kıldığını gözler önüne serer: “*Aradan bir yol geçiyor, yolun deniz tarafı daima parlak ve rahat; yolun arka tarafı daima hüznü ve tedirgin. Oysa bizim karga milleti gökleri bölmez yollarla, araya setler çekmez.*” (76) Yücel’e göre bu çağ, kent insanını insan olmaktan çıkardığı gibi, kargadan yani hayvandan da aşağı kalmıştır.

“Turnadan Kalan”da kent, köyde yaşayan hasta bir çocuğun gözünden insanları yutan pis bir canavar gibi resmedilir: “*...evler varmış evler, kum kadar çok adamlar.....kum kadar çocuk.....suları içilmezmiş suları, kokuluymuş pis kokulu...*” (40) Kent eleştirisi, “Yarım” hikâyesinde yüksek-beton yapılaşmaya yönelir. Kent öyle bir yerdir ki; orada gökler hep uzaktadır, bir türlü açılmak bilmez; bulutlar insandan bir şey beklemez, öyle harman zamanı yağmur gelecek de sap saman ıslanacak diye işaret vermez; yıldızlar silikleşir; güneş daima pusludur. Seksen yaşında köyden kente göç etmek zorunda kalan ihtiyar bir kadın, apartman duvarları arasında solup gider: “*...otur babam otur ne kuş ne de ağaç iki kör pencere dört boyalı duvar götürmeyin beni dedim kalsaydım toprağında bir kaşık su verenim olurdu besbelli kim bakar sana dediler oy bu duvarlar yer adamı lâ havle abdest ettirin bana cüzümü okuyayım...*” (65) Toprak evlerde yaşamış bu eski toprağın kudretinin son kalıntılarını da betondan apartman duvarları emer. Fakat, son üç yılını daha önce yaşadığı yeşilli, dağlı, ağaçlı yerlerin rüyasını görerek tüketen yaşlı kadın, ölmekle de kurtulamaz: “*Otoyola bakıyor kabrin. Böyle olsun istemedim. O yerde uzun ağaçların, kokulu kuşburnuların koruduğu, kuşların beklediği mezarlığı düşledim senin yerine.*” (67)

Kitaptaki hemen bütün hikâyeler, çağın meydana getirdiği karanlık atmosfere bir şekilde bağlanır. Genelde bireylerin kendilerine mahsus dramı verilirken, satır aralarında okkalı bir çağ eleştirisi birden patlayıverir. Örneğin “Yağmurlu Bir Cemile” hikâyesinde, anne ve babasının soba zehirlenmesi sebebiyle ölmesinden sonra bunak dedesine tek başına bakmak zorunda kalan Cemile’nin dramı gözler önüne serilir. Bu özel olay üzerinden Cemile’nin yalnızlığı ve çaresizliği resmedilirken, birden eleştiri okları çağa dönüverir: “*Zehir saçan şu dünyanın onca insanı ölmek nedir bilmezken, sobanın dumanı, dumanın zehri, zehrin Azrail’i iki canı alıp gitmiş*”tir.. (52) Yücel’in hikâyelerindeki bu ezen –çağ, efendiler, küresel hegemonya, zenginler, patronlar, sahilde oturanlar- ve ezilen –çocuklar, mülteciler, hastalar, musibetzedeler, yaşlı kötürümler- takıntısı bir yerden sonra saplantı hâline gelerek klişeleşmiş.

Dozajında verilen bir eleştiri belki yazının etkisini kuvvetli kılacakken, bu sıradanlaşma Yücel'in hikâyelerini gereksiz tekrara düşürmüştü.

Kitapta genel olarak çizilen karanlık sosyal çehrenin arkasında, Yücel'in hikâyeleri, asıl gücünü, onun bireyin acılarıyla dolu iç yalnızlığını, zayıflığını ve çaresizliğini resmetmesinden alır. Hızla değişen ve modernleşen dünyada hep göz ardı edilen şey, bireyin bu acıyla kıvranan, psikolojik travmalar yaşayan iç benidir. Bu gözle hikâyelere bakıldığında Yücel geniş bir perspektifle derinlemesine tasvirler yapar. Hayata geç kalan, başarısız olan gençler; uzak bir şehirde gurbette yalnız başına pencereden melâle dalanlar; eşini kaybetmiş soğuk pansiyon odalarında ömrünün baharını harcayanlar; yatılı okuyan kesik saçlı kızlar, firarı bilmeyen suskun oğullar; üniversite mezunu olduğu halde iş bulamayan ve babasının darboğazdaki dükkânında kasabanın kendisi hakkındaki dedikodularına dış bileyerek yaşayanlar; seksen yaşında memleket hasreti ile şehrin beton duvarları arasında hayata veda edenler; kocasını şehit veren acılı ve endişeli kadınlar; komşu daireden gelen tehdit dolu sesleri dinleyerek halisünasyon geçirenler; çevresindekiler tarafından doğduğu günden beri dışlanmış zayıf ve hastalıklı çocuklar onun hikâyelerinde kitabın ortasından beliriverirler. Yücel bütün bu sorunlu bireylerin iç dünyalarına ayna tutarken, resmi tamamlayan bütün parçaları, başından, ortasından, sonundan rastgele bir şekilde sayfalara dağıtır. Sonda söyleyeceğini bazen başta söyler. Bu bağlamda hikâyeler bulmaca çözer gibi yavaş yavaş kıvamını bulur. Okur, Yücel'in kurduğu bu oyunda, tekrar tekrar hikâyelerin başına sonuna yeniden dönmek zorundadır. Hikâyelerde esrarengiz ve kendini gizleyen bir gerçeklik, satır aralarındaki bir ifadenin çözülmesiyle adeta bütün trajik tarafıyla aniden beliriverir.

Kahramanların hemen hepsinin ortak yönü acı çekmeleri.. Bu tem Yücel'in hikâyelerini öyle sarmalamış ki, kitabın adı “Kanayan Tüy” olsa belki daha uygun olurdu denilebilir. Bu bireyler, her şeyden çok yalnızlıktan acı çekmektedirler. Örneğin “Karganın Seyir Defteri”nde Moda'daki kadın “yalnızlık yorgunu”dur. “Ağır Tüy”de önce öz annesini sonra da çok sevdiği üvey annesini kaybeden çocuk, her şeyden çok yalnızlıktan ve yabancılaşmadan şikayet eder: “..daha da yalnızlaştım annem gideli ben her sabah gece kaybolan yüzümü bulmak için suyu avuçlarıma doldurduğumda aslında içeriden onun sesleri gelirdi kokuları gelirdi ben sudaki yüzümü yüzüme sürüp bütünlenirdim sonra onun sevmeleriyle gün boyu eksilmezdim biz bu sokağa sonradan geldik.” (48) Sokakta bir kuşkanadından arta kalan tüye dalıp gider bu çocuk.. Akşam olup da herkes evine çekilince o, “çocuklardan kalan oyun kıvrıntıları”na bakabilir. Sonradan gelinmiş evin yabancılığında, ağırlaşmış kapının arkasında babası ile üvey annesinin kavga izlerini görür. Babası geldikten sonra da, gözlerindeki yaşla, sokakta bir derece teselli bulduğu aydınlık yüzü bırakıp içerdeki karanlık yüzde kaybolur. Yücel bu tasvirlerde öyle ustahlıkla resim çizer ki, çocuğun buruk hâlini adeta okura yaşatır. “Turnadan Kalan”ın çocuk kahramanı yine yalnızlıktan mustarıptır. Dış kapının pervazına bir kız resmi çizer, ona Turna adını verir ve onunla avunur. Başka köyden gelen küçük kız Seher onu sevmediği için ona hakaret eder. Sonra pişman olur. Seher'in içini çeke çeke gitmesinin ardından kalan boşluk içini yaralar. İlerleyen yıllarda evin diğer çocukları kanatlanıp uzaklara uçtuğu halde, içindeki boşlukla kapılarda, yollarda bir kendisi kalan bu hasta çocuğu, çevresindeki kimse anlamaz: “Hasta olduğundan okula gönderilmeyen bir oğlan çocuğunun kalbinde neler büyür, içinde neler söylenir, bunca gelen giden bilmedi.” (38)

“Kadın ve Baba ve Kedi”, kardeşinin cenazesine giderken yolda kaza yapıp ölen bir adamın yalnız kalmış çocuğunun iç dünyasını kadraja alır. Çocuk, babasının yokluğunda onun penceresine oturur ve kalemını derin derin çekip üfler ve onun tek başınalığına bürünür. Yücel bu hikâyede çocuğun gözünden yalnızlığı tanımlar: Fiziksel bir durum değil, psikolojik bir vakadır ona göre yalnızlık.. Çünkü hikâyenin kahramanı, kalabalığın içinde de yalnızdır: “İnsanlardan oluşmuş acı bir dumandır yalnızlık; yamandır.” (55) Önünden geçen bir tren ona babasını hatırlatır ve içindeki yalnızlık duygusu kabarır:

“Zangır zangır bir tren geçerdı ya damarlarımızdan, yalnızlık onun dönmeyeceğini bilmektı. Babalar, alınlarımıza yazılmış yalnızlıklardır.” (56) Yalnızlık metaforu giderek yayılır ve hava gibi insanı her yanıyla kuşatır: *“Yalnızlık bir boşluktur içimizde; sisli yamaçlarında babalarımızın dev gölgeleri dolaşır. İster içinden bakılsın ister dışından bütün pencereler birer yalnızlıktır ev denen yalnızlığın yüzünde”* (57) Göçüp gidenlerin dönmeyeceğini bilmek, yalnızlığın ölüme açtığı noktadır: *“Ansızın ölümü istemektir yalnızlık.”* (57)

Bu çağda bireyi içinden sarmalayan psikoloji, muhakkak ki sadece yalnızlık değildir. Zayıflık ve çaresizlik de çağ insanının iç dünyasını kuşatmıştır. “Ağır Tüy”ün hem öz hem de üvey annesini kaybetmiş çocuğu, hayatın yükü karşısında hem zayıf hem de çaresizdir. Yapabileceği tek şey, bahçedeki musluğun yanında ağlamaktır. “Aşıntı” hikâyesinin kahramanı Tonga, üniversiteyi bitirdikten sonra *“sınavlar ve kurallar bilmeceğini çözemeyince”* iş bulamaz ve bütün umudunu kaybeder. Sahip oldukları dükkâm işletemeyen ailesi ekonomik sıkıntı içerisindedir. Hem ailesi hem de çevresi ondan ekmek beklemektedir. Tonga bu beklentileri karşılamaktan acizdir. Kendisi hakkında çevresinde dedikodu yapanların ağızlarını “küflü kuyu” gibi görür. Küflü kuyular giderek çoğalır ve onu psikolojik travmaya sokar. Hikâyenin sonunda onu bir gece vakti dükkâna asılan “TAŞINIYORUZ” yazısındaki harflerden, kendi bahtı ile ilgili anlamlar çıkarmaya çalışırken görürüz. Pencere Mektupları’nda Orhan’a yazılan mektubun anlatıcısı, hayatın önüne çıkardığı zorluklar karşısında ezilmiş tükenmiştir: *“Yaşımı hesapladıkça hâlâ genç olduğum ortaya çıkıyor ve on senede sanki yüzyıllık yükleri taşımışım gibi yorgun oluşuma bakıp bu çelişkiye şaşıyorum.”* der. (25) Suzan’a yazılan mektubun anlatıcısı da, hayat yükü karşısında hem yalnız hem de çaresizdir: *“On senedir çok trenlere bindim, çok vapurlara, çok otobüslere. Bir yerlere gittim ve bir yerlerden döndüm. Ama bir bekleyene kavuşmak için olmadığundan bu yolculukların hepsi menzilsizliğe doğruydu; gidişler yorgunluk, dönüşler yılgınlıktı.”* (22) “Şehnaz-nâme”nin kadın kahramanı, yeni evlendiği genç kocasını şehit verdikten sonra tespih taneleri ile keder çeker. Çevresindeki yalancı muhabbetleri bir yük olarak görür.

Sonuç olarak Yücel’in hikâyelerinde bireylerin kim ve ne olduklarından ziyade, ne düşünüp ne hissettikleri önemlidir. Bu bağlamda hikâyeler, çağın dayattığı modern hayatın ürünü olan bireyin ezilmiş iç dünyasına ustalıkla tutulmuş birer aynadır. Bu hikâyelerden kara bir çağ portresi yapabilmek mümkün. Tabi bu kadar ümitsiz olmak gerekir mi, tartışılabilir. Ancak çağın insanını resmederken ya da bu zamandaki insan krizine ayna tutarken belki çözüm önerilerini de bir yandan sıralamak ya da satır aralarında vermek gerekebilir. Derdi dökerken bir yandan da bir psikolog ya da bir sosyolog önlüğünü giyerek tedaviye de başlamak lazım. Yücel’in hikâyelerindeki en büyük zaaf bunun olmayışı.. Belki de bulabildiği tek çözüm *“az konuşup uzun susmak”*.. (25) Bir diğer zaaf da çağ insanının anlaşılmazlığının Yücel’in diline yansımış olması. Belki bu zamanın kaotik atmosferini gösterebilmek için bu bir yol olabilir. Ancak daha anlaşılır ve sistematik bir dil ve üslup geliştirmesi Yücel’in hikâyelerini öne çıkartacak ve okurlar tarafından da sindirilmesini kolaylaştıracaktır.